

Discussienota met aanbevelingen voor een succesvolle Fast Lane wind

BBL, Natuurpunt, Greenpeace en Rescoop.Vlaanderen vragen om het proces van de Fast Lane voor windenergie aan te grijpen om tot een gedragen uitbouw en inplanting van windturbines te komen door:

- te starten vanuit een voldoende hoog ambitieniveau (in de grootteorde van 1500MW tegen 2020 en 3000 MW tegen 2030 voor Vlaanderen).
- in te zetten op de logica van complexe projecten: eerst ruime participatie in de verkenningsfase, dan pas juridische versnellingen in de uitvoeringsfase. Dit kan het best door gebruik te maken van de expertise van het Team Complexe Projecten binnen de Vlaamse administratie.
- verder te werken op het spoor energielandschappen, om via een vroegtijdig participatief traject tot zoekzones en RUP's te komen. Dat biedt de beste garantie op een juridisch zekere oplossing voor windmolens¹.
- een afgewogen inplanting en exploitatie van windmolens om significante effecten op populaties van vogels en vleermuizen te vermijden, oa. door de goedkeuring van het soortenbeschermingsprogramma voor vleermuizen, in overleg met alle betrokken actoren (waaronder natuurverenigingen en projectontwikkelaars).
- de Vlare normen niet te verstrengen (noch voor geluid, noch door de invoering van enige afstandsregel).
- te zorgen voor een rechtvaardige verdeling van de lusten en lasten door:
 - de omwonenden meer te betrekken bij de exploitatie van hernieuwbare energie door ruimte te creëren voor rechtstreekse participatie;
 - de oprichting van een landschapsfonds, gespijsd met bijdragen uit de exploitatie van de molens, waarbij omwonenden in samenwerking met de regionale landschappen mee kunnen beslissen over de inzet van deze middelen voor de creatie van landschapselementen.
- de ondersteuning van hernieuwbare energie niet het voorwerp van tendering te laten uitmaken. Daarentegen kan gedacht worden aan de toewijzing van windrechten (exclusief exploitatierecht voor windenergie in een afgebakende zone) toe te wijzen of aan publieke erfdienstbaarheden.

¹ zie: <http://www.energielandschap.be/wind>

Situering

Bond Beter Leefmilieu, Greenpeace, Natuurpunt en Rescoop.Vlaanderen verwelkomen het initiatief van de Vlaamse Regering om met haar “Fast Lane voor wind” een versnelling hoger te schakelen in de ontwikkeling van windenergie. Wind is, samen met zon, vanuit kosten- en duurzaamheidsoogpunt de beste manier om onze hernieuwbare energiedoelstellingen te halen. Een goede planning voor de ontwikkeling van windenergie, gebaseerd op vroegtijdige participatie van stakeholders, biedt de beste kans om de broodnodige uitbouw van windenergie beter en sneller waar te maken.

Om draagvlak voor dit initiatief te garanderen, is het cruciaal dat de minister van Energie en de minister van Omgeving bij de uitwerking van hun windplannen de belanghebbenden betrekken in alle aspecten, van de nut/noodzaak discussie, over de inplanting, de effecten op natuur en landschap tot de uitbating. Omdat een technische topdown benadering onvoldoende draagvlak zal creëren, is in dit afwegingsproces ook bottom up de betrokkenheid van de lokale besturen en de civiele samenleving nodig. Sommige provincies hebben hiervoor al zeer waardevol werk geleverd. De Fast Lane moet deze inspanningen valoriseren. Daarnaast moet er voldoende ruimte geboden worden voor financiële participatie van omwonenden bij de uitbating van de windturbines, door ze mede-eigenaar te laten worden van deze installaties, zodat ze daarover de democratische controle kunnen uitoefenen en daarvan ook de energie kunnen afnemen. Ook het opzetten van een landschapsfonds is noodzakelijk. Dit is cruciaal om iedereen maximaal te laten meegenieten van de voordelen van deze duurzame hernieuwbare energiebron. In deze nota gaan we dieper in op deze noodzakelijke randvoorwaarden voor de verdere uitbouw van windenergie.

Doelstelling

Vlaanderen haalt vandaag bijna 10 % van haar elektriciteit uit hernieuwbare energie. Om de Europese 2020 doelstellingen waar te maken, zal dit aandeel minstens moeten verdubbelen. Bovendien is de doelstelling voor 2020 slechts een opstap naar een -noodzakelijk- hoger aandeel hernieuwbare energie. Een studie van 3E², in opdracht van Greenpeace, BBL en WWF, toont aan hoe we tegen 2030 54% van onze elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen kunnen halen. Een sterke groei van wind op land is cruciaal om deze doelstellingen waar te maken. In de eerste plaats is wind de goedkoopste manier om onze van groene stroom te voorzien. Bovendien nopen duurzaamheidsproblemen en een hoge kostprijs van het gebruik van biomassa voor energie ons er toe om deze energievorm tot een minimum te beperken. Windenergie zal daarom, samen met zonne-energie, de basis vormen voor een zekere en duurzame energiebevoorrading.

Het is essentieel dat de Fast Lane voor wind start vanuit een duidelijke doelstelling voor windenergie. Om een voldoende hoog ambitieniveau te garanderen, in lijn met wat nodig is in de aanpak tegen de klimaatverandering, schuiven we in lijn met de studie “Our Energy Future”, de studie van Deloitte in opdracht van ODE en Edora en de Europese netwerkstudie “Power 2030”

² Crucial Energy Choices in Belgium, an investigation of the options. Our Energy Future, <http://www.bondbeterleefmilieu.be/page.php/26/428>, 3E, 2014.

indicatief de volgende doelstellingen voor windenergie naar voren. Deze cijfers zullen na de zomer geupdated worden op basis van de marktontwikkelingen van de voorbije 2 jaar en de vooruitzichten voor de komende jaren. Qua ambitieniveau zullen de cijfers niet aanzienlijk wijzigen, wel het pad erheen kan licht aangepast worden.

Voor onshore wind in Vlaanderen stellen we dat er 1500MW moet ontwikkeld worden tegen 2020 (3545MW voor België) en 3000MW tegen 2030 (7544MW voor België). Vandaag (cijfers mei 2015) is reeds 547MW geïnstalleerd in Vlaanderen. Dit betekent dat er in Vlaanderen 159MW/jaar moet geïnstalleerd worden tot 2020 en 150MW tot 2030.

Deze Vlaamse doelstelling wordt best opgedeeld in doelstellingen voor de verschillende provincies, zodat deze met een duidelijk, te halen ambitieniveau, aan de slag kunnen (zie verder).

Voordelen van een planmatige aanpak

De planmatige aanbidding van zones die in aanmerking komen voor windenergie, biedt de beste kansen om pro-actief rekening te houden met de impact op mens en natuur en biedt de grootste mogelijkheden voor een participatieve aanpak. Indien er voorafgaand aan de vergunningverlening al afwegingen gemaakt zijn en er ook ruimte gecreëerd wordt voor communicatie en effectieve betrokkenheid van de bevolking, dan zal dit resulteren in een snellere vergunningsprocedure (zie verder).

Via een planmatige aanpak kan bovendien rekening worden gehouden met andere ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied en kan de beschikbare ruimte optimaal worden ingevuld, zowel op energetisch vlak als qua impact op mens en natuur. De planmatige aanpak is nodig om werk te maken van nieuwe energielandschappen, ook in het buitengebied, in zones die momenteel niet voldoen aan het Vlaamse bundelingsprincipe. In zo'n proces kan er voldoende aandacht gaan naar mitigerende maatregelen, zoals het aanplanten van bomenrijen of de onteigening / uitrust van zonevreemde woningen die te veel hinder zouden ondervinden van de windturbines. Ook de netbeheerders zijn gebaat bij een planmatige aanpak. Ze kunnen hun investeringsplannen daar dan tijdig aan aanpassen en dit tegen lagere kosten.

Noodzaak voor een participatieve aanpak

Participatie versterkt draagvlak

Alhoewel er in Vlaanderen een brede maatschappelijke steun bestaat voor windenergie in het algemeen, stoten vele aangevraagde windprojecten in Vlaanderen toch op hevig protest van de omgeving.

Volgens een studie van Pepermans en Loots (2011, UA, Wie wind zaait zal storm oogsten) ligt de kern van het probleem bij de individuele vergunningsaanvraag, die gecombineerd met de invoering van de clichering in de ruimtelijke ordening (waardoor windturbines ook direct vergunbaar zijn in landbouwgebied) geleid heeft tot de windrush op potentieel geschikte gronden: *“Het huidige*

planmodel van de overheid en de projectontwikkelaars betreft de actoren te weinig en te laat, kan geen vertrouwen creëren tussen de actoren, schept geen lokale voordelen en mobiliseert enkel de tegenstand.” Volgens de auteurs van de studie is een participatieve aanpak bij de ontwikkeling van windenergie nodig om de impasses in het vergunningenbeleid te doorbreken. Binnen de procedure van de individuele vergunningsaanvraag, waarbij de opstelling al vast ligt en het openbaar onderzoek amper één maand bedraagt, wordt er hiervoor geen ruimte gecreëerd.

Uit vele praktijkvoorbeelden blijkt dat het vooral in de prille beginfase (plan-MER-fase) is dat er ‘funderingen’ worden gelegd voor het latere protest. Dit komt onder meer door gebrek aan wederzijds inzicht van enerzijds de lokale besturen, burgers, verenigingen,... en anderzijds windmolenbedrijven, de Vlaamse overheden,... in elkaars belangen en bekommernissen.

Uit de studie van Pepermans en Loots blijkt dat er heel wat verschillende referentiekaders bestaan van hoe naar een project gekeken wordt. Burgers en lokale besturen vertrekken van een lokaal probleem, niet van een oplossing. Bij een initiatiefnemer van een project zoals een windmolen is dat net omgekeerd. De lokale invalshoek vertrekt vanuit de globale leefkwaliteit in een wijk, gemeente of regio. Vanuit dit frame wordt een windmolen bekeken in samenhang met bestaande kwaliteiten zoals het landschap, de rust, natuurwaarden, ... en in samenhang met andere projecten die in de regio op stapel staan. De invalshoek van de initiatiefnemer vertrekt vanuit de noodzaak om windenergie te ontwikkelen, het referentiekader van de Vlaamse overheid is het algemeen belang en het grotere energieverhaal, dat van een natuurvereniging het behoud en de verdere ontwikkeling van natuurwaarden, dat van de landbouwsector een goede uitbating van landbouwgronden,... De kunst is om deze verschillende referentiekaders met mekaar te laten matchen, voor de start van de officiële proceduristappen. Door het proces te starten met ‘joint fact finding’ kan tot een gedeelde probleemstelling gekomen worden, volgt er een wederzijdse identificatie van belangen en bekommernissen en een eerste verduidelijking van mogelijke oplossingsrichtingen.

Vaak worden de omwonenden pas op de hoogte gesteld van de komst van windturbines door de gele aanplakbiljetten die het openbaar onderzoek van de vergunningsaanvraag aankondigen. Burgers, lokale actiecomités maar ook gemeentebesturen hebben het gevoel dat ‘alles al beslist is’ en zij voor voldongen feiten staan. Ondanks het vaak uitgebreide studiewerk leeft zeer sterk het idee dat geen rekening gehouden wordt met de lokale leefkwaliteit, dat alternatieven niet behoorlijk werden onderzocht of zonder argumentatie werden afgewezen, ... Het gebrek aan maatschappelijk debat in deze beginfase bevat de kiemen voor de latere protesten en juridische acties. Door belanghebbenden uitgebreider en vroeger in het proces te betrekken, kan hier op een veel positievere manier mee worden omgegaan. Als je op voorhand al betrokken bent heb je al verschillende vragen kunnen stellen, er heeft al een denkproces plaats gevonden, er is afstemming met andere belanghebbenden geweest, je krijgt meer inzicht in de manier waarop het plan tot stand kwam,...

Pepermans en Loots sturen daarom aan op het doorlopen van een plan-MER proces voor de afbakening van zones voor de exploitatie van windenergie. Via deze procedure zal de ontwikkeling van windenergie op een integrale wijze bekeken worden en zullen de betrokken administraties

aangezet worden om afwegingen te maken. De aangekondigde Fast Lane voor wind, biedt een opportuniteit om daar werk van te maken.

Een vaak terugkerende vrees en een vaak gehoord argument tegen vroegtijdige participatie, is dat hiermee slapende honden wakker gemaakt, vroegtijdig munitie wordt gegeven aan de tegenstanders en het NIMBY-syndroom juist in de hand wordt gewerkt. Die vrees is verkeerd. Vooreerst omdat het bij projecten in de publieke ruimte niet om slapende honden, maar wel om wakkere burgers gaat. De reacties zullen zonder participatie óók komen maar op een moment dat het moeilijk is om er positief mee om te gaan. Het is beter om reacties op een vroeg moment te capteren, zodat er op tijd rekening mee kan gehouden worden. Zo kan een juist een gevoel van mede-eigenaarschap ontstaan.

Participatie maakt dossier juridisch sterker

Als je participatief te werk gaat, zal je dossier een veel sterker draagvlak hebben. Een participatief proces vanaf de start biedt echter geen sluitende garantie om juridische procedures door individuen of lokale actiegroepen volledig uit te sluiten. Het dossier zal voor dergelijke gevallen juridisch wel veel sterker staan. Een belangrijk criterium voor de Raad van State is de motiveringsplicht. Heel wat beslissing van de overheid worden door de Raad van State vernietigd wegens een gebrek aan volwaardige motivering. Door vanaf de start aan participatief traject in te bouwen, kan je tot een veel betere en breder gedragen motivatie komen, zowel van het project zelf, als van de te onderzoeken alternatieven, de milderende maatregelen, ...

Maak gebruik van 'complexe projecten'

Het proces van 'joint fact finding' via vroegtijdige participatie ligt in het verlengde van de nieuwe aanpak in het 'decreet complexe projecten' en de zgn. routeplanner³, die de Vlaamse administratie opstelde. In deze nieuwe aanpak van de Vlaamse overheid is het de bedoeling is om reeds in de verkenningsfase van een groot project - dit wil zeggen voor het opstellen van een plan-MER - een ruime participatie te voorzien, niet alleen met administraties of overheden, maar ook met burgers en het middenveld. Zo komen veel meer mogelijke oplossingen in een vroege fase naar boven.

Valoriseer werk van de provincies

De provincie Oost-Vlaanderen heeft binnen het project energielandschap Oost-Vlaanderen een dergelijk traject doorlopen en opnieuw draagvlak gecreëerd voor windturbines. Deze inspanning moet gevaloriseerd worden. Binnen de Fast Lane moeten ook de andere provincies, uitgaande van een globaal gewestelijk kader, aangezet worden om zones voor windenergie aan te duiden en af te bakenen. Daarbij moet het Vlaams Gewest oplossingen aanreiken voor de restricties die momenteel nog gesteld worden door de burgerlijke en militaire luchtvaart, straalverbindingen, reservatiestroken op het gewestplan, veiligheidsafstanden tot ondergrondse SEVESO leidingen die voorzien kunnen worden van een bescherming, ... De provincies lijken dan weer beter geplaatst om in het afwegingsproces de betrokkenheid van lokale besturen, civiele samenleving en burgers te organiseren. Uitgaande van provinciale doelstelling die op gewestelijk niveau worden vastgelegd,

³ www.complexeprojecten.be

met ondersteuning van de Vlaamse administratie, moeten provincies aan de slag voor de opmaak van een windplan.

Impact op fauna

Er is nood aan een afgewogen inplanting en exploitatie van windmolens om significante effecten op populaties van vogels en vleermuizen te vermijden. De laatste jaren is er aanzienlijke vooruitgang geboekt inzake deze afweging, voornamelijk op basis van een afwegingskader en kaarten van het INBO⁴ en een betere vergunningenpraktijk, zowel bij ontwikkelaars als vergunningverleners. De vooruitgang is echter vooral geboekt inzake afwegingen ten opzichte van vogels, en (nog) veel minder ten opzichte van vleermuizen. Eén en ander vertaalt zich in een toename aan bezwaren en rechtszaken (artikel “Vleermuizenissen” in TOO). Daarbij valt op dat bezwaren niet steeds afkomstig zijn van natuurverenigingen, maar ook van bewonersgroepen die de kennislacunes aangrijpen daar waar hun andere argumenten uitgeput geraken.

Om dit probleem structureel op te lossen, werd in het ontwerp Soortbeschermingsprogramma voor vleermuizen, een reeks acties opgenomen. Het betreft:

- Wettelijk verplichte inventarisatie van vleermuizen in risicozones vóór de plaatsing van windturbines.
- Opstellen van een standaardmethode voor tellingen van vleermuizen i.h.k. plaatsing windturbines.
- Opmaak risicoatlas voor vleermuizen.
- Opstellen van een monitoringprogramma van vleermuizen na plaatsing windturbines.
- Verhogen kennis t.b.v. impactstudies: modellering mortaliteit en verstoring, significantiebepaling verstoring en mortaliteit; onderzoek naar milderende maatregelen (cut-in speed en waarschuwingssignalen).
- Opstellen van een monitoringplan ‘Vliegroutes, zomer- en winterverblijven, trek’.

De goedkeuring van dit soortenbeschermingsprogramma sleept echter aan – we vragen daarom om deze acties zo snel mogelijk in uitvoering te brengen, in overleg (zoals voorzien) met alle betrokken actoren (waaronder natuurverenigingen en projectontwikkelaars).

Wat met de Vlarem normen?

Slagschaduw

Vlaanderen kent een zeer strenge norm voor slagschaduw (niet meer dan 8 uur per jaar per woning). Moderne windturbines worden uitgerust met een automatische stilstandmodule om hieraan te voldoen. Niettemin stellen we vast dat participerende burgers vaak toestemming geven om meer slagschaduw te veroorzaken, wat ook mogelijk is binnen de huidige Vlarem regeling. Een verstrenging van de slagschaduwnorm is daarom niet aangewezen. Wel kan burgerparticipatie

⁴ <https://www.inbo.be/nl/effecten-van-windturbines-op-fauna-vlaanderen>

leiden tot een grotere aanvaardbaarheid van de effecten van de windturbines. Dit geldt ook voor het windturbinegeluid dat in bepaalde weersomstandigheden hoorbaar is boven het achtergrondgeluid.

Geluid

De meeste hinderklachten betreffen het windturbinegeluid. Omdat er vele types van windturbines in verschillende maten en vermogens op de markt aanwezig zijn en er ook onderzoek gedaan wordt naar verdere reducties van het windturbinegeluid (o.a. door het plaatsen van *blade serrations* op de wieken), zijn we geen voorstander van afstandsregels voor windturbines ten opzichte van woningen. De Vlarem richtwaarden leggen immers voorwaarden op met betrekking tot de impact van windturbines ter hoogte van woningen en bedrijven. Om te kunnen voldoen aan die voorwaarden moeten bepaalde types van windturbines sowieso op een bepaalde afstand van woningen opereren.

Wanneer aan de richtwaarden van Vlarem voldaan wordt, worden de effecten van de windturbines als aanvaardbaar beschouwd, waardoor de potentiële hinder (wat uiteindelijk ook een subjectieve beoordeling is) voldoende beperkt wordt geacht. Potentiële geluidshinder kan optreden wanneer windturbines ter hoogte van woningen hoorbaar worden boven het achtergrondgeluid. Dit kan zich voornamelijk voordoen gedurende de nacht. Daarom geldt er een strenge richtwaarde voor windturbinegeluid ter hoogte van woonzones (volgens gewestplan) gedurende de avond en de nacht, namelijk 39 dB(A). In woonzones waar het windturbinegeluid beperkt wordt tot deze richtwaarde, worden er zo goed als geen hinderklachten vastgesteld. In de omgeving van heel wat autosnelwegen of industriegebieden is het achtergrondgeluid echter een stuk hoger dan de Vlarem richtwaarde voor windturbinegeluid. Het is dan ook logisch dat in die gebieden de geluidsnormen voor de windturbines verhoogd worden tot het achtergrondgeluid. Dit laat een optimale exploitatie van windenergie toe, zonder te leiden tot bijkomende geluidshinder.

Het is niet logisch dat er binnen dit kader (wanneer achtergrondgeluid de norm wordt) toch nog een afstandsregel geldt, namelijk driemaal de rotordiameter. Dit verhindert in een aantal gevallen onnodig de optimale inplanting en exploitatie van windenergie. De nieuwe windturbines combineren immers grotere rotordiameters met vermogens van 2 tot 3 MW en produceren tegelijkertijd een lager brongeluid. Daardoor valt het soms wel te verantwoorden dat deze windturbines op minder dan 3 maal de rotordiameter geplaatst worden van (zonevreemde) woningen.

De Vlarem regeling legt gebiedsgerichte normen op voor geluid in het algemeen en voor windturbinegeluid in het bijzonder. Zo moeten zonevreemde woningen (al dan niet geregulariseerd) of woningen naast industriegebied, volgens de Vlarem regeling hogere geluidsnormen tolereren. Dit is nodig om de activiteiten die overeenkomen met de gewestplanbestemming van deze gebieden niet in het gedrang te brengen. De hinderklachten voor windturbinegeluid komen voornamelijk van woningen die gelegen zijn binnen deze zones waar minder stringente geluidsnormen gelden. We pleiten hier niet voor een algemene verstrenging van de Vlarem richtwaarden, maar indien nodig, dan kan de vergunningverlenende overheid in de vergunning bijzondere voorwaarden opleggen. Binnen de Vlaamse context van een sterk versnipperde ruimtelijke ordening, kan dergelijk maatwerk

nodig zijn, op voorwaarde dat vergunningverlenende overheid hier omzichtig mee omspringt en goed motiveert waarom een afwijking aangewezen is.

Rechtvaardige verdeling van lusten en lasten

Coöperaties

De energietransitie vraagt dat mensen leren aanvaarden dan de energieproductie terug dichterbij huis komt en zichtbaar wordt. Juist daarom is het belangrijk dat de omwonenden meer betrokken wordt bij de planning en exploitatie van hernieuwbare energie en dat ze naast de lasten ook kunnen genieten van de lusten van hernieuwbare energieproductie.

Rechtstreekse participatie vormt daarbij een meerwaarde. Bij rechtstreekse participatie is de aandeelhouder ook de gebruiker van de diensten waarin geïnvesteerd wordt, en wordt er democratisch beslist volgens het principe 'één persoon, één stem'. De gebruikerswaarde komt dan opnieuw centraal te staan. De windturbine wordt dan niet meer gezien als een financiële belegging die een rendement moet opleveren voor een beperkte groep aandeelhouders, maar als een installatie die duurzame energie levert aan zoveel mogelijk burgers. In deze tijden van financieel-ecologische crisis staan meer en meer burgers klaar om de handen uit de mouwen te steken ten voordele van concrete acties rond energietransitie. De Fast Lane moet dan ook voldoende ruimte geven opdat burgers via een coöperatie⁵ rechtstreeks kunnen participeren in een windproject. Dit is gerechtvaardigd, vermits burgers als consument (via de energiefactuur) als belastingbetaler (via overheidssubsidies) of als spaarder (via bankleningen aan projectontwikkelaars) uiteindelijk het grootste deel van de transitie naar hernieuwbare energie betalen.

Landschapsfonds

Omwonenden zien de oprichting van windmolens dikwijls als een aanslag op de schoonheid van het landschap, waar ze in veel gevallen niets voor terugkrijgen. De oprichting van een landschapsfonds, gespijsd met bijdragen uit de exploitatie van de molens, kan hiervoor soelaas bieden. Omwonenden kunnen dan mee beslissen hoe ze deze middelen willen inzetten voor de creatie van landschapselementen. Regionale landschappen kunnen zorgen voor de know-how, het draagvlak en de communicatie. Aanleg en onderhoud bieden kansen voor lokale (en evt sociale) tewerkstelling.

Tendering

Binnen het kader van de energietransitie moeten zowel wind- als zonne-energie overal ontwikkeld worden waar het ruimtelijk en milieutechnisch kan. De exploitatie van windenergie moet dus overal in Vlaanderen juist voldoende ondersteund worden om er rendabel te zijn, maar ook niet meer.

⁵ Binnen de Internationale Coöperatieve Alliantie (ICA) werden de principes van coöperatief ondernemen vastgelegd en geactualiseerd. Burgercoöperaties die de ICA-principes onderschrijven zijn in eigendom van de gebruikers, staan open voor iedereen, worden democratisch bestuurd door de leden volgens het principe 'één persoon, één stem', staan op hun autonomie en blijven onafhankelijk. Ze concurreren niet tegen elkaar op maar werken samen, beschouwen informatieverstrekking als één van hun kerntaken en hebben in hun missie en statuten de aandacht voor de gemeenschap ingebouwd.

Daarvoor kan een gedifferentieerde steun voor windenergie overwogen worden, naargelang de locatie.

Het is niet gewenst dat de ondersteuning van hernieuwbare energie het voorwerp van tendering uitmaakt. Uit de (beperkte) ervaring met tendering voor steun van hernieuwbare energie, blijkt immers dat deze piste heel wat problemen en risico's inhoudt. Tendering speelt vaak in het voordeel van grote bedrijven die reeds een groot aandeel van de markt uitmaken omdat zij meer capaciteit hebben om de administratieve last en de risico's te dragen. Daarnaast kan een systeem van tendering leiden tot overcompensatie of kan het er anderszits toe leiden dat een project niet wordt uitgevoerd door strategisch bieden (waarbij investeerders te laag bieden om de steun binnen te halen en vervolgens het project niet uitvoeren). Om dit te vermijden zullen bodem- en plafondprijzen moeten bepaald worden, wat de (verwachte) administratieve voordelen van tendering teniet doet. Tendering kan ook leiden tot een gebrek aan competitie omdat veel investeerders het proces te risicovol vinden. Tot slot kan tendering, door een pure focus op kostenefficiëntie, er toe leiden dat ontwikkelaars er de kantjes afrijden op het vlak van publieke betrokkenheid of de beoordeling van de milieu-impact.

Het zou echter wel mogelijk zijn om windrechten (exclusief exploitatierecht voor windenergie in een afgebakende zone) toe te wijzen aan een samenwerkingsverband van projectontwikkelaars. Daarbij moet de toewijzingsprocedure ook rekening houden met sociaal-economische parameters, zoals de vereiste dat een aanzienlijk deel (bvb. minstens 25%) van het windproject opengesteld wordt voor directe participatie van de bevolking⁶. Om windrechten te kunnen tenderen is er een decretale basis nodig, bijvoorbeeld onder de vorm van een winddecreet. Via de invoering van windrechten kunnen ook de hoge opstalvergoedingen voor enkele grondeigenaars aangepakt worden.

Een winddecreet zou het volgende kunnen inhouden:

- de exploitatie van windenergie is een 'strategisch project', want is nodig voor het halen van doelstellingen van het klimaatbeleid, het milieubeleid, het energiebeleid en het beleid inzake duurzame ontwikkeling;
- het winddecreet legt Vlaamse doelstellingen op voor de productie van windenergie op het Vlaamse grondgebied. De Vlaamse doelstellingen worden verder verdeeld in provinciale doelstellingen;
- de provincies stellen een windplan op dat voldoet aan de provinciale doelstellingen. Ze maken gebruik van de mogelijkheid om energielandschappen te ontwikkelen in het open landbouwgebied. Dit gebeurt in overleg met het maatschappelijk middenveld en rekening houdend met de natuurwaarden;
- windenergie wordt expliciet omschreven als gemeengoed. Wie windenergie in een bepaalde zone wil exploiteren, moet over een windrecht beschikken. Het windrecht komt overeen met een exclusief exploitatierecht voor windenergie binnen een geografisch afgebakende zone;

⁶ cfr. cadre de référence éolien in Wallonië en het provincieraadsbesluit van Oost-Vlaanderen van 24/04/2013 omtrent de voorwaarden voor rechtstreekse participatie en fondsenbijdrage voor windturbineprojecten in zones Eeklo-Maldegem en E40

- de provincies bieden de zones voor de uitbating van windenergie gefaseerd aan na het doorlopen van een plan-MER procedure. De projectontwikkelaars die al opties voor opstalrechten verzameld hadden in de aangeduide zones worden betrokken bij de toekenning van het windrecht, op voorwaarde dat ze een samenwerkingsovereenkomst onderschrijven waarin de billijke verdeling van de windoogst wordt vastgelegd. Een aanzienlijk deel van de windenergie wordt opengesteld voor de rechtstreekse participatie van de bevolking. De toetsing van dit participatieve luik gebeurt aan de hand van de zeven ICA-principes van coöperatief ondernemen. Tevens wordt aan de betrokken grondeigenaars gevraagd om een nieuwe opstalovereenkomst te tekenen, tegen een billijke vergoeding⁷;
- per windturbine wordt jaarlijks een bedrag gestort in een omgevingsfonds⁸;
- het samenwerkingsverband dat voldoet aan de gestelde voorwaarden krijgt het windrecht van de betreffende zone, toegewezen. De projectontwikkelaar tekent in overleg met de betrokken gemeenten en de vergunningverlenende overheden een plan van optimale inplanting uit. Dit vormt het onderwerp van een vergunningsaanvraag. Hierbij wordt duidelijk gemotiveerd waarom de gekozen opstelling de meest optimale is;
- indien met een betrokken grondeigenaar geen overeenstemming bereikt wordt voor de aanpassing van de opstalvergoeding, moet de overheid overgaan tot onteigening van de bouw- en kraanplaats, waarna dit in concessie gegeven wordt aan de bouwheerexploitant;
- de overheid engageert zich tot de rol van facilitator voor de hele vergunningsprocedure.

Een andere mogelijke piste zouden publieke erfdiensbaarheden kunnen zijn. Wat van belang is, is dat de overheid de zones toewijst na een proces van participatief overleg, de opstalvergoedingen beperkt worden, dat een aanzienlijk deel van de windoogst voorbehouden wordt voor directe participatie van de burgers die zich verenigen in een hernieuwbare energiecoöperatie en er een bijdrage geleverd wordt aan een lokaal omgevingsfonds.

Contact:

Sara Van Dyck, Bond Beter Leefmilieu, sara.van.dyck@bblv.be

Erik Grietens, Bond Beter Leefmilieu, erik.grietens@bblv.be

Juliette Boulet, Greenpeace, juliette.boulet@greenpeace.org

Wim Van Gils, Natuurpunt, wim.vangils@natuurpunt.be

Tom Willems, Rescoop.Vlaanderen, tom.willems@ecopower.be

⁷ Het Vlaams Energie Agentschap rekent in de onrendabele top berekening met een billijke vergoeding van 5000 euro/WT/jaar.

⁸ In project Oost-Vlaanderen energielandschap wordt aan de exploitanten van windturbines gevraagd om 5000 euro/WT/jaar te storten in een omgevingsfonds dat lokaal beheerd wordt.